DE MYTHE VAN DEN BERG MANDARA IN DE JAVAANSCH E LETTERKUNDE.

DOOR

DR. H. H. JUYNBOLL.

In de inleiding van mijn proefschrift „Drie boeken van het Oud-Javaansche Mahābhārata” enz. heb ik (pag. 6) de aandacht gevestigd op het feit, dat de mythe van den berg Mandara, die zoowel in de Oudjav. cosmogonie Tantu Panggëlaran als in de Nieuwjav. Manik Maya verhaald wordt, sporen draagt van ontleend te zijn aan het Ādiparwa van het Mahābhārata. Eenige maanden nadat ik dit geschreven had, ontving ik van dr. Brandes uit Batavia een afdruk van de notulen van het Bataviaasch Genootschap, waarin dat gedeelte van het Oudjavaansche Ādiparwa, dat aan deze mythe tot grondslag gestrekt heeft, uitgegeven is. Naar aanleiding hiervan kom ik nog eens op dit onderwerp terug, om nader aan te toonen, in welk opzicht de verhalen in het Ādiparwa, den Tantu Panggëlaran en de Manik Maya overeenstemmen. Dr. Brandes heeft wel is waar een gedeelte van den Sanskrittekst en een uittreksel uit Pratap Chandra Roy's Engelsche vertaling van het Mahābhārata op den Oudjav. tekst laten volgen, maar de Kawittekst is geenszins eene vertaling van den Sanskrittekst en de Engelsche vertaling is zeer vrij. Bovendien is het Oudjav. woordenboek nog niet in druk verschenen, daarom schijnt het mij niet overbodig toe, hier nog eene zooveel mogelijk letterlijke vertaling van den door dr. Brandes uitgegevenen Oudjav. tekst te geven, waarbij ik tevens eenige aanteekeningen en andere lezingen, die ik aan het Leidsche HS. 3127 en het HS. van prof. Kern ontleend heb, zal voegen. De vertaling luidt aldus:

Wij zullen het verhaal een oogenblik ¹ laten rusten en spreken ²

¹ Sakarëng beteekent hetzelfde als het Sund. sakōḍōng. Zie prof. Kern's Kawistudiën p. 80—84 en mijn proefschrift pag. 181. In een HS. van het O. Jav. Rāmāyana met Balin. interlineaire vertaling in het bezit van prof. Kern, die het mij welwillend ter lezing afstond, verklaart de Balineesche glossaar (fol. 193) sakarëng door het Balin. kēsēp.

² Over tucapa zie men prof. Kern's verhandeling over Oudjav. absolutieven in deze Bijdragen, 5^e volgr. IV p. 53 (p. 10 van den overdruk).

over het karnen van den oceaan, de oorzaak van het ontstaan van Uccaiḥcrawas, die de aanleiding was, dat Winatā de slavin van Kadrū werd; de toedracht dezer zaak was aldus: Alle goden beraadslaagden gezamenlijk op den top van den berg Mahāmeru: de zaak, waarover zij beraadslaagden, was de wijze, waarop zij den onsterfelijheidsdrank zouden verkrijgen; alle daitya's en dānawa's namen deel aan de beraadslaging, daar zij allen den nectar begeerden; bij de beraadslaging der goden en daemonen nu sprak Nārāyaṇa: „Als gij den nectar begeert, o goden, utsāhakāryyapīḍitāḥ ¹, moet gij niet nalaten, u in te spannen, om de Melkzee te karnen, want deze is als het ware te beschouwen als de plaats van den nectar; ten einde den nectar te verkrijgen, moet gij alles in het werk stellen, om te karnen; dit moet gij doen.” Zoo sprak de heilige Nārāyaṇa: dit werd goedgevonden door de schaar der goden en daemonen; zij allen nu gingen naar de Melkzee. Nu was er een berg, Mandara genaamd, een berg van Jambudwīpa ², een land, gelegen aan de kust van de Melkzee; zijne hoogte was, ekādaśasahasrāṇi, elfduizend yojana's, adbhūmeh sahasrāṇi ³, maar het strand 1000 yojana's: zoo groot was de afmeting van de breedte ⁴ van den berg Mandara, deze werd getrokken ⁵ door god Anantabhoga en voortgesleept met al wat er op was: hij liet hem vallen in de Melkzee, om te dienen tot ⁶ het karnen van de zee; de goden spraken tot den Oceaan: „Wees zoo goed, Oceaan, u niet te verzetten tegen het verdragen van de omhelzing van het eiland, als werkelijk de nectar uit de Melkzee komt, zullen de drie werelden uitermate verheugd zijn en zult gij zeer goddelijk zijn, daar gij aan alle goden vreugde kunt schenken.” Zoo spraken de goden; de Oceaan

¹ Het Bat. HS., dat ik C zal noemen, leest utsangkāryyapīḍitāḥ, het Leidsche (B) utsāhakāryyapīḍitāḥ, dat van prof. Kern (A) utsāhangkāryyapīḍitāḥ. De ware lezing volgt uit den samenhang en beteekent: door inspanning gekweld.

² B leest Sanggadwīpa, A en C Çangkādīpa. De ware lezing blijkt uit den Tantu. In de Manik Maya is de naam tot Jamur Dipa verbasterd.

³ B leest ekadaśasahasrāṇi adbhūmeh sahasrāṇi, C ekadaśasahasrāṇi adbhūmeh sahaṣrāṇi sahaṣrāṇi. De ware lezing blijkt uit śloka 1114 van den Skr. tekst van het Ādiparwa.

⁴ Lwā. Zie over dit woord mijn proefschrift p. 184, waar men de woorden «Bul. louag» gelieve te veranderen in «Bul. luag». Vgl. ook Sumb. mēloa «ruim». De Balin. glossator van het O. J. Rām. (fol. a, 69) verklaart lwā door het Balin. linggah. Zoo ook in alwā (fol. 340). Alwā vertolkt hij (fol. 133) door het Balin. lumbang.

⁵ Dinawut. Zoo lezen A en C, doch B sinawut.

⁶ Mapaknā is verwant met het Sund. pikōn. Zie mijn Proefschrift p. 212.

was gewillig. Nu was er een zekere Akûpâra ¹, kûrmarâja, de koning der schildpadden, eene incarnatie van god Wiṣṇu volgens het oude verhaal; deze nu kreeg bevel, om het lichaam van den berg Mandara te dragen en te strekken tot grondslag van het onder-einde ² van den berg, opdat hij niet naar beneden zou zakken; god Bâsuki strekte tot touw en wikkeldde zich om de zijde van den berg, en God Indra steeg op den top, om er bovenop te zitten, opdat hij bij het draaien niet naar boven zou gaan; toen dit werk volbracht was, toen gingen de goden en daemonen trekken aan Bâsuki, als ware hij het touw van den berg Mandara; alle goden nu waren geplaatst bij de staart van den slang en de schaar der daemonen bij de kop van den slang; zij trokken er aan. Toen kwam er een vurig vergif uit den adem van den slang, hetgeen het moeielijk ³ maakte voor de daemonen, maar zonder te wijken vatten zij hem aan ⁴, opdat de nectar er uit zou komen; allen schreeuwden en juichten en waren verheugd. Daarbij kwam het geluid van de zee als het gerommel ⁵ der donderwolken, evenals het geluid van de wolken in den tijd van den wereldondergang; het was niet om aan te hooren voor hen; wegens den langen duur van het rond-draaien van den berg Mandara, raakten de steenen in verwarring en werden zij weggeslingerd ⁶ en stortten de boomen omver, gescheiden van hunne makkers, teṣâm sanggharṣaṇe ⁷. Toen kwam er vuur uit, dat uitermate schitterde en de bosschen verbrandde met alle dieren, vooreerst gazellen, leeuwen, everzwijnen en rhinocerossen; zij vluchtten zonder te weten waarheen. Evenzoo

¹ A leest çakupa, B en C Akupa. De ware lezing blijkt uit çloka 1122.

² Bungkah beteekent in het Mal. «brok, blok»; vgl. het Jav. bongkot. Het woord komt ook voor in den Tantu Panggëlaran p. 9: Sira ta bungkah enz.

³ Durlabha, eigenlijk «moeielijk te verkrijgen». Zie mijn Proefschrift p. 164.

⁴ Voor surudanyârâmbananikâ, zooals C leest, leze men surud denyârambhana nikâ, zooals A en B hebben. Pangârambhana beteekent: het ondernemen van iets, bijv. Pangârambhana nira yañnasarppa, Adip. 42.

⁵ Gërêh beteekent «gebulder, donderend gerommel», bijv. Adip. 159: Kilat awilêt saha gërêh agënturan: Udyogap. a. 73 staat het bij jîmûta, een synoniem van puṣkarâwarttaka. Dit laatste woord is in B goed gespeld. A leest puṣârawarttaka, C puṣkârawartakâ.

⁶ Kahabalang komt meermalen in het Mahâbh. voor, bijv. Udyogap. 8, Adip. 39: Katup, kahabalang, kasusang. kawalik. Arj. Wiw. 37: Kabwang dhwasta kahabalang. Ook inabalangakën en angabalangakën komen voor Adip. 79. Vgl. N. Jav. *anah*.

⁷ A leest pagaçanigharṣaṇa, B en C paçanighârṣaṇe. Mijne lezing steunt op çloka 1134: Teṣâm sanggharsajaç câgnir arcibhiḥ prajwala muhuh.

werden de visschen in de zee uitgeworpen en weggeslingerd en naar de Zoutzee gevoerd, door de snelheid van den wind, die floot ¹, zoo snel als de wind was het karnen van de Zoutzee en het ronddraaien van den berg Mandara; god Waruna, die werd met den diskus geschoten door god Wiṣṇu; hij trachtte zich te verschuilen en vluchtte naar de onderwereld, duizelig door het karnen van de Melkzee, deze werd smedig, alsof zij gezoden was, gaar gekookt door de hitte van het vuur, dat straalde uit de zijde van den berg Mandara, en de straal van het vergif, dat uit den bek van Wāsuki kwam; toen bedacht god Indra, dat de goden en daemonen zouden verbranden door het vuur, terwijl zij zich vermoeiden met het karnen; hij riep de wolken op ². Deze kwamen van de tien windstreken; de berg en de zee werden bedekt door de wolken, alsof zij omhuld waren ³, met hun weerlicht en donder; deze liet hij als regen neervallen, waardoor ten slotte het vuur uitdoofde, maar het vet ⁴ van alle dieren, die door het vuur verbrand waren, om niet te spreken van het sap ⁵ der boomen; dit alles stroomde en droop in de Zoutzee en deze werd hoe langer hoe smediger; de goden en daemonen lieten het doorzippelen en persten het bij het karnen; hun werd kracht verleend door god Wiṣṇu, *tataḥ ksîrād abhûd ghṛtam* ⁶ ten slotte kwam er olie uit de melk, evenzoo als vroeger de Ardhaçandra; daarop volgde de godin Çrî, toen het juweel Kaustubha, *dewâ yatas tato jagmuḥ* ⁷, en het viel alleen

¹ Aghâsa beteekent «een schurend geluid maken, piepen», bijv. B. Y. 315: *amuluh aghâsa*, 450: *Aghâsapagut sêk taṭitnya*. A. W. 44: *Wuluh aghâsa* (Bal. vert. *unghunglung*). Hariw. 51, b: *Mijil sangke[ng] dandâyudha niran aghâsa ndug amupuh*. Ook *paghâsa* komt voor, bijv. Smarad. 12, b: *Paghâsa ning wungkal awantah atri*. Misschien is het eene verbastering van Skr. *gharṣa*. Ik dank deze plaatsen aan prof. Kern. Dr. Brandes vat blijkbaar *yanaghâsa* als eene aanhaling uit den Skr. tekst op, daar het cursief gedrukt is.

² *Inârâdhana* komt ook voor Udyogap 35. De stam *ârâdhana* beteekent «oproeping om te verschijnen», bijv. Udyogap. 96 en *Ādip.* 99. Ook de vormen *umârâdhana*, *Ādip.* 63 en *mangârâdhana*, *Ādip.* 159 komen voor.

³ *Sumahab*. Deze beteekenis heeft *sahab* ook in de O. J. oorkonde van Çaka 782, uitgegeven door prof. Kern (Med. Kon. Akad. v. Wet. 3^e Reeks X, N. V a).

⁴ *Wuduk* komt ook voor *Ādip.* a, 159: *Umis ta wuduknyâmêluran*.

⁵ *Gêtiḥ* heeft deze beteekenis ook in het *Pausyacarita* (Over de O. J. vertaling van 't Mahâbh. p. 13): *Amangan ta sira gtiḥ ing rwân ing waduri*. Evenzoo *Arj. Wiw.* 306: *Gêtiḥ ing kukap*. De laatste plaats dank ik aan prof. Kern.

⁶ Deze woorden staan evenzoo in çloka 1139 van den Sanskrittekst.

⁷ A en C lezen *dewoyâthatatwajagmuḥ*, B *deyvyathatwajagmuḥ*. De ware lezing blijkt uit çloka 1148: *Yato dewâs tato jagmur*.

aan de goden ten deel, niet aan de daemonen, Dhanwantaris tato dewah¹, ten slotte kwam Dhanwantari te voorschijn en hij droeg de witte Kamaṇḍalu, waarin zich de nectar bevond; deze werd genomen door de daemonen, mamedam iti jalpatām², „laat dit ons deel zijn“, zoo waren de woorden, die zij spraken; nadat nu de nectar er uitgekomen was, brachten zij den berg Mandara terug naar zijne vroegere plaats in Jambudwīpa; de goden nu rustten.

Tot zoover loopt het gedeelte, dat door dr. Brandes uitgegeven is. Ik geef hier nog een vervolg van den O. J. tekst, waarbij ik het HS. van prof. Kern, dat veel beter is dan het Leidsche³, tot grondslag genomen heb. Onmiddellijk op de woorden „marāryan ta sang watēk dewatā“ volgt (A fol. 31, overeenkomende met B. a, 36): Mangangēnaugēn⁴ ta bhaṭāra Wiṣṇu i mārgga ning [mayun] (a)mṛta⁵ kālāpa⁶ de nira, magawe ta sira māya strīrūpa⁷, anawadyānggawayawā⁸, paripūṛṇa ring hayu, datēng manunggangī daityarūpa, sarwwe tadgata mānasāḥ⁹, kapwa kākarsaṇa ya kating(h)alan, harṣa ta manah nikang daitya tumon ing strī, winehaknikāng amṛta ring¹⁰ Kamaṇḍalu pangkunēn ing strīmāya, lunghā¹¹ tang strīmāya mawa ng amṛta, maluy Wiṣṇurūpa nira, tuminghal ikang daitya krodha ta ya, kapwa sangrabdhā sangkēp ing sañjatanya, hanan musala gadā¹² tomara sinambutnya manututi sang hyang

¹ Dat deze woorden zoo gelezen moeten worden en niet nadantwāriḥ tutadewah, zooals de drie HSS. lezen, blijkt uit śloka 1149 a van den Skr. tekst.

² A leest mamedam ati jampatiḥ, B maṁmeda pati jampatiḥ, C mamedam atimpatih. De ware lezing blijkt uit śloka 1150 b van den Skr. tekst.

³ Zie Vreede, Catalogus der Jav. en Mad. HSS. p. 387 en mijn Proefschrift p. 4.

⁴ B mangēnangēn. Wijlen Dr. v. d. Tuuk deelde mij mede, dat kālēngēn (Açramap. a, 3, 13 Mausalap. 38 enz.) eene verkorte Bal. spelling is voor kângēnangēn. Zie verder mijn Proefschrift pag. 154.

⁵ B ning amṛta.

⁶ B kala.

⁷ B Çrirupa.

⁸ A anawāryyanggāwayawa, B aniwayyāngawayawa. Het ontbreekt in den Skr. tekst.

⁹ A sarwwakadgattamānataḥ, B sarwwahanggatwamanakāḥ. Zie śloka 1157 van den Skr. tekst.

¹⁰ B tumun i Çri wiwinehaknikā tamṛta ri.

¹¹ B Srimāya lungha.

¹² B gadam.

Wiṣṇu, kawṇangan ¹ ta sira datēng sarwwadewata makādi hyang Brahmā, sang hyang Îṭwara, tumulung i sang hyang Wiṣṇu, matangkēp ikang ² prang, paprangan ira ri samīpa ning Lawan[a mb]ārṇṇawa, ikang Jambudwīpa ³ pinggir ing Lawa(na)sāgara, tatan hana kasor ing laga ⁴, kapwāgalak paḍa ḥakti, kapwa wāni marangkīṭ ⁵ marurēk arok silih usī, tangeh ikang ⁶ prang hiḍēp bhaṭāra Wiṣṇu, matangyan inangēnāngēn ira cakra nira, [pana(h) ngaran ing daitya], kṣaṇād wicintitamātro gataḥ ⁷, sakarēng inadhiṣṭhānā, mijil taya sakeng ākāḥ, jwalitahutāḥana-prabham ⁸, kadi teja ning apuy dumilah tejanya ya tikā cinakrākēn de bhaṭāra Wiṣṇu ri detya, pḡat gulunya, ḥatasahasra mṛtaḥ ⁹, inatus iwu kweh(nya) pjah, linud ta ya dening Nārāyaṇāstra, muwah pinanah tayeng niḥita ¹⁰ ḥara, mangkin ta yālayu tan(h)anānoliḥ, ikang ḥeṣa ning māti, ya tikā sumilēm ing tasik, mahēthōtan ing pātāla, alah tang daitaya rākṣasa, rāḥ nikang ¹¹ samangkana, ya tika matmahan lwah, umili ¹² tkeng Lawanasamudra, āditye lohi-tarakte ¹³, abāṅg ta sang hyang Aditya kasēnwan bāṅgnya, mangkana ta wangkaynya, adṛiṇām iwa kûṭāni dhātu-raktāni ḥerate ¹⁴, kadi pucak ning wukir abāṅg dening d(h)ātu, mangkana ta lwir ni wangkaynya, gumuling ing pṛth-wītala.

Sāmpun ikang daitya dānawālah, mulih ta bhaṭāra Wiṣṇu makering dewasanggha, makoliḥ rikang āmrta, prāpteng Wiṣṇuloka sira, ininum nira tekang āmrta, ya ta hetu nikang amara ¹⁵ tan

¹ B kawṇanga.

² B ing.

³ A en B Sangkadwipa.

⁴ B alaga.

⁵ B wani mangkēt.

⁶ B nira.

⁷ A en B kṣaṇaharicintitamātra gatiḥ. Zie echter ḥloka 1178 van den Skr. tekst.

⁸ A jwalitahutāḥanasamapranam, B lwalita°. Zie ḥloka 1179.

⁹ A ḥatasahasrah mṛtaḥ, B ḥatasahasra sṛtaḥ. Vgl. ḥloka 1182: sahasraḥo.

¹⁰ B nisita nira.

¹¹ B ning.

¹² B umilit.

¹³ Zie ḥloka 1173 b: Anyonyam chindatām ḥastrair āditye lohi-tāyati.

¹⁴ A adrim iwa piḥawāni caturaktāni ḥonite, B° dhaturaktāni sonite. De ware lezing blijkt uit ḥloka 1172 b van den Skr. tekst.

¹⁵ B om. nikang amara.

kneng pati, mangrëngö tang dânawa ¹ anak sang Wipracitti ² matnu tangan lawan sang ³ Singhikâ, ya tikâ dewatârûpa ⁴, milw anginum ⁵ amṛta, wruh pwa ya ⁶ sang hyang Candrâditya yan dânawa ⁷, majar ta sire ⁸ bhaṭâra Wiṣṇu, sdëng ning amṛta haneng gulunya, cinakra ta ya, pḡat gulunya, tibâ ta lawayanya (l. awayawanya) ri(ng) lmah, kadi tibâ ⁹ ni parwwataçik(h)ara, lindu lang pṛt(h)iwî ¹⁰ molah deni bwat ¹¹ ni(ng) kawandhanya, ndân çirahnya mësät ¹² ring âkâça deni[ng] kapawitran ning amṛta, anghing çarîranya juga pjah, apan tan katkân amṛta, sangka yan lara ng ¹³ ambëknya, an winarahakën de ¹⁴ hyang Candrâditya ri bhaṭâra Wiṣṇu, bhakṣati rawicandrau ¹⁵, ya ta mantangyan ta ya krodha ri sang hyang Candrâditya, umangan sirângkën parwa kâla ¹⁶, nâhan ta krama ning amṛtamanthana ¹⁷.

De vertaling van dit gedeelte luidt aldus:

God Wiṣṇu dacht na over de wijze, waarop hij den nectar zou verkrijgen; hij maakte een beeld met het uiterlijk van eene vrouw, anawadyâ nggawayawâ, volmaakt schoon; zij kwam in de gedaante van eene daityâ, sarwwe tadgatamâ nasâh, allen waren verrukt ¹³ bij het gezicht; de daemonen waren verheugd, toen zij

¹ B marëngö ta dhânawâ.

² A Wipracinti, B Pracinti. De lezing Wipracitta in de Calc. uitgave is foutief.

³ B si.

⁴ B dewarupa.

⁵ B anginëm.

⁶ B om. ya.

⁷ B dandatha.

⁸ B om. sire.

⁹ B ba.

¹⁰ B teng apṛtiwa.

¹¹ B dening bwa.

¹² B siramsat.

¹³ B dharany.

¹⁴ B sang.

¹⁵ A bhakṣaneng warawicandrah, B bhakṣaneng rawicandrah. Zie çloka 1166 b van den Skr. tekst.

¹⁶ B sirân angkën purṇamakâla, A sira ngkën purṇakâla.

¹⁷ A en B omangkana.

¹⁸ Kâkarṣaṇa «aangetrokken, verrukt, bekoord», van Skr. âkarṣaṇa komt ook voor Ādip. 50 en 135, Wirāṭap. 44 en Uḍyāṇap. 52.

de vrouw zagen; zij gaven den nectar in de Kamaṇḍalu aan het vrouwenbeeld om op den schoot te houden; toen verdween het vrouwenbeeld met den nectar en nam weer de gedaante van Wiṣṇu aan. Toen de daemonen dit zagen, werden zij vertoornd; allen vatten hunne wapenen op ¹. Sommigen grepen hunne knotsen en werpspiesen en vervolgden god Wiṣṇu; hij werd bereikt door alle goden; vooreerst god Brahmā en god Īṣwara, die god Wiṣṇu te hulp kwamen. Zij raakten slaags; hun slagveld was in de nabijheid van de Zoutzee, in Jambudwīpa, aan den oever van de Zoutzee; geen van hen werd overwonnen in den strijd. Allen waren even verwoed en krachtig; allen waren even dapper. Zij sloegen elkaar en zij kwamen dichtbijeen en raakten vermengd ² en zij vervolgden elkaar; god Wiṣṇu begreep, dat de strijd nog lang kon duren. Daarom dacht hij aan zijn werpschijf, kṣaṇād wicintitamâtro gataḥ, in een oogenblik riep hij hem op; hij kwam uit den hemel, jwalita-hutâcanaprabham, zijn glans schitterde als de glans van het vuur; hiermede schoot god Wiṣṇu op de daemonen en brak hunne halzen, çatasahasro mṛtaḥ, honderdduizend sneuvelde, meegevoerd door het wapen van Nârâyaṇa en getroffen door de scherpe pijlen; toen vluchtten zij zonder om te kijken. Zij, die aan den dood ontkomen waren, doken in de zee, eene schuilplaats zoekende ³ in de onderwereld; de daitya's en râkṣasa's werden overwonnen. Al hun bloed werd tot een rivier, die in de Zoutzee stroomde, âditye lohitarakte, de zon werd rood, verlicht door den rooden gloed ervan; de lijken waren als, adrîṇâm iwa kûṭṭâni dhâturaktâni çerate, als bergtoppen, die rood zijn door metalen, zoo zagen de lijken er uit, die op den grond lagen.

¹ Sangrabdha, part. perf. pass. van saṃrambh (Skr.) «aanvatten» komt in het zelfde verband voor Ādip. 39: kapwa ta s. ri pasangkēpan ikang sañjata.

² Arok beteekent «raakte vermengd, kwam dooreen», zooals blijkt uit Ādip. 67: Arok tikang wastra kawawa dening halisyus magōṅ. Daar is het eene vertaling van Skr. wyatimiçra. De vorm marok komt o. a. voor Swargârohaṇap. a, 94. Ook rangkit heeft hier eene ruimere betekenis dan in 't N. Jav. Zoo ook B. K. 187: Enak i rangkit ing prang awilēt. 217: Humung marangkit alaga. Hariw. 54, d: Silih daṇḍa ta sira, wēkasan lot arangkit silih kol. De drie laatste plaatsen dank ik aan prof. Kern.

³ Mahēthōtan «zich verschuilende» komt ook voor Ādip. 90. Verder komen van den hōt nog deze vormen in het Ādip. voor: pahōthōtan «schuilplaats» Ādip. 163, manghōtakēn «willende verbergen», Ādip. 90, pahēthētana «(een hol) waarin een schuilplaats gezocht worde», Ādip. 36, humōt «zich verschuilende», Ādip. 31 en Rām. a, 92 en humētakēn in prof. Kern's Over de O. J. vert. van 't Mahābh. p. 16: lunghā humētakēn ikang kuṇḍala.

Nadat de daitya's en dānawa's overwonnen waren, keerde god Wiṣṇu met de schaar der goden terug, in het bezit van ¹ den nectar; in den hemel van Wiṣṇu gekomen zijnde, dronken zij den nectar, waardoor de goden onsterfelijk werden; toen hoorden zij, dat een daemon, de zoon van Wipracitti ², gehuwd met Singhikā, in de gedaante van een god mede van den nectar gedronken had, doch de Zon en de Maan wisten, dat hij een daemon was, zij vertelden het aan god Wiṣṇu, terwijl de nectar juist in zijn keel was. Hij schoot hem met zijn werpschijf en brak zijn keel; zijn lichaam ³ viel op den grond als een bergtop. De aarde beefde en kwam in beweging door de zwaarte van zijn lijk; zijn hoofd vloog de lucht in door de reinigende kracht van den nectar, maar zijn lichaam stierf, omdat het niet bereikt was door den nectar; uit wrok jegens Zon en Maan, omdat zij het verteld hadden aan god Wiṣṇu, bhakṣati rawicandrau, daarom is hij vertoornd op Zon en Maan en wil hij hen telkens ⁴ bij iedere conjunctie en oppositie ⁵ verslinden. Zoo is het verhaal van het karnen, om den nectar te verkrijgen ⁶.

Thans ga ik over tot den Tantu Panggġlaran, waarvan het begin reeds in 1887 door prof. Kern uitgegeven is in deze Bijdragen (5^e volgr. II p. 581 sq). Daar prof. Kern aan zijn voornemen, om eene vertaling van den tekst te geven, geen gevolg gegeven heeft, zal ik ook dit gedeelte van den Tantu, voor zoover het aan het Ādiparwa

¹ Makolih heeft deze beteekenis ook in de O. J. vert. van 't Mahābh. p. 16: Makolih ikang kuṇḍala. Ādip. 83 beteekent het «ving (een visch).» Molih «in het bezit zijn van» komt o. a. voor Ādip. 52: molih māṅsa. Evenzoo Ādip. 86: Moliha dharmmaswāmī «Mogen (zij) wettige echtgenooten erlangen.»

² Met dezen daemon wordt Rāhu bedoeld, wiens naam, in het N. Jav. overgegaan, luidt rahu (kala rahu, karawu), Bat. akkalau, Maleisch rahu, Day. raho, Balin. rahu, rawu, kala rawu, Tagalog laho

³ Awayawa (Skr.) «de leden, het lichaam» komt ook voor Ādip. a, 22, Wirātap. 28 en Udyogap. 78. Beide HSS. lezen hier ten onrechte lawayanya.

⁴ Angkĕn of āngkĕn staat hier en ook Ādip. 37 voor nāngkĕn «telkens, periodisch terugkeerende» = N. J. pēṇḍak, dat o. a. voorkomt Ādip. 78: nāngkĕn Soma. Ādip. 79: nāngkĕn tahun (elk jaar). Ādip. 86: nāngkĕn tilēm (elke nacht).

⁵ Parwakāla (Skr.) «tijd van conjunctie en oppositie», past in het zinsverband beter dan pūrṇakāla, zooals A of pūrṇamākāla, zooals B leest, want deze beide woorden beteekenen «volle maan»

⁶ Amṛta mangkana heb ik in amṛtamanthana veranderd, omdat dit gedeelte van den Skr. tekst (cl. 1094—1189) dezen naam draagt.

ontleend is, vertalen. Het gedeelte dat ik op het oog heb, begint pag. 9 (van den overdruk) en luidt als volgt:

Wij zullen nu spreken over de goden, hoe zij hun eerbied betuigden aan Bhaṭāra Guru. Alle goden, de schaar der zieners, de nimfen, Widyādhara's en Gandharwa's, allen verzamelden het stof van het voetenpaar van god Mahākāraṇa. Nadat zij hun eerbied betuigd hadden, gingen zij allen op een rij zitten en maakten hunne opwachting bij Bhaṭāra Guru. De god sprak: „O gij goden, gij allen, zienerschaar, nimfen, Widyādhara's en Gandharwa's, gaat naar Jambudwīpa, mijne kinderen, gij allen. Vervoert ¹ den heiligen Mahāmeru, brengt hem naar het eiland Java, om ter bevestiging te strekken, opdat ² het vast sta en ophoude heen en weer te schudden ³, het eiland Java; laat vooral de heilige berg Mandara hier komen; gaat ⁴, mijne kinderen, alle!“ Zoo sprak Bhaṭāra tot alle goden en de zienerschaar, de Widyādhara's, Gandharwa's en nimfen. Zij allen gaven hem gehoor; zij vroegen verlof, om te gaan naar Jambudwīpa en den heiligen Mandara gezamenlijk te vervoeren. Zij kwamen bij den berg van Jambudwīpa, die groot en hoog was en tot aan den hemel reikte; zijne hoogte was honderdduizend yojana's. Daar de afstand tusschen den hemel en de aarde honderdduizend yojana's bedraagt, was de heilige Mahāmeru vroeger honderdduizend yojana's hoog. Hij werd overgebracht naar het eiland Java, maar de helft bleef achter in Jambudwīpa. Daarom is de hoogte van den heiligen Mahāmeru nu tot de helft van den hemel. Dit nu is het ondereinde van den heiligen Mahāmeru, maar zijn top werd overgebracht naar Java. Deze nu werd door alle goden gezamenlijk gedragen. God Wiṣṇu veranderde zich in een slang, die oneindig lang en groot was, en hij strekte tot touw bij het draaien van den

¹ Alihakna heeft hier blijkbaar deze beteekenis. Het beteekent «worde toegewend» in Ādip. 121: Alihakna talinga pangrēṅgō. Zoo ook Ādip. 127 en 136.

² Marapwan beteekent «opdat», bv. Ādip. 35 en 65, Udyogap. a, 74 en a, 80, of «dan zal» bv. Ādip. 77 en Rām. 150. Ook «zoodat», bijv. Ādip. 71 en Swargārohaṇap. 97. Rapwan (Ādip. 59, 119) en narapwan (Ādip. 33, 35, 80, 88) beteekenen ook «opdat».

³ Enggang-enggung beteekent klaarblijkelijk hetzelfde als N. Jav. ḡḡḡḡḡḡ en ḡḡḡḡḡḡ; vgl. ook O. J. migu in Ādip. 36: Migu pucak nikang wukir. Kegū wordt Rām. 333 verklaard door het Balin. kahoyag. Het komt ook voor Ādip. 55: Kegū tekang prthiwi. Als een synoniem komt in het begin van den Tantu en ook in het vervolg het woord marayēgan voor. Dit is verwant met het N. Jav. reyog en het O. Jav. uyag, dat voorkomt Ādip. 49: Moyagan iki cariranya.

⁴ Laku is hier als Imperat. van lumaku gebruikt. Zie prof. Kern's verhandeling over eenig imperatiefvormen van het Oudjavaansch (B. T. L. V. 1889, p. 22).

heiligen Mahâmeru. God Brahmâ veranderde zich in een schildpad, die oneindig groot was, en hij strekte tot fundament bij het draaien van den heiligen Mahâmeru. Fluks wikkelde zich de slang om den heiligen Mahâmeru. Tegelijk liepen allen er schuins tegen op, om den heiligen Mahâmeru los te breken. Er kwam een groote glans uit, met donder en storm. Fluks ¹ gingen alle goden aan het werk; de zienerschaar gaf luide zijn bijval te kennen door lofliederen. God Wâyu, de krachtige god, zette zich fluks op den rug ² van den schildpaddenvorst. De heilige berg Mandara werd gedraaid door alle goden, die luide lofliederen aanhieven bij het vervoeren van den heiligen Mahâmeru. De bewoners van Jambudwîpa nu zagen hoe de heilige Mahâmeru naar Java begon te gaan, maar de goden waren niet zichtbaar voor hen. Dit nu was de reden, dat zij een luid gerucht maakten, terwijl alle Brahmanen den heiligen berg Mandara verheerlijkten: jag pe râ t lës. Zoo luidden de lofliederen der Brahmanen.

Wij zullen nu spreken over alle goden, zij werden vermoeid door het draaien van den heiligen berg Mandara. Toen nu kregen zij dorst ³. Nu was er water, dat uit den heiligen Mahâmeru kwam, vergiftig water, Kâlakûta genaamd. Dit nu was het vet van den berg. Daar alle goden vermoeid waren, slurpten ⁴ zij het vergiftige water Kâlakûta op. Dadelijk stierven alle goden door de kracht van het vergiftige water, Kâlakûta genaamd. Dit zag god Parameçwara: «Hoe! Zijt gij dood, goden? Wat toch is de reden, dat gij allen dood zijt? Misschien hebben zij het vocht van den berg gedronken. Daardoor zijn zij allen gestorven. Kom, laat ik het opslurpen.» Hij slurpte het water Kâlakûta op. De hals van Bhaṭāra werd zwart, alsof het een moedervlek was. Daarom wordt Bhaṭāra Guru Nîlakaṇṭha ⁵ ge-

¹ Jag lës. Over deze beide interjecties heb ik reeds in mijn Proefschrift (p. 177) gesproken. Dr. van der Tuuk deelde mij mede, dat in zijn HS. van het Açramaparwa, dat veel beter is dan het door mij uitgegevene Leidsche HS., de woorden «jag lis upapēr niet te vinden zijn, ook niet in de andere parwa's.» Dit laatste had ik zelf ook opgemerkt.

² Tunggir beteekent in het Sundan. «staartbeen», in het Balin. «rugvinnen van een visch.» Hier beteekent het «rugs»; vgl. ook Jav. pinggir en tēnggēr.

³ Malapā wai beteekent eigenlijk: (zij) kregen honger (gebrek) aan water. Wai, dat met air (er) het gewone woord voor «water» in het O. J. is, is verwant met Fidji wai, Sumb. wâi, Bug. uwâe enz. (Kern, Fidjit. p. 196).

⁴ Tahap is verwant met Day. ihop, Jav. *ṭṭṭṭṭṭ* Bul. Pak. Sea ḷlēp, Bat. idup. Zie Brandes, Proefschrift pag. 99.

⁵ Nîlakaṇṭha (Skr.) beteekent «blauwhals.» Het verhaal van het ontstaan van dezen bijnaam van Ćiwa is ontleend aan het Ādiparwa. Men kan zelfs zeggen, dat de woorden van den Taṇtu «matangnya bhaṭāra Guru mangaran

noemd, omdat hij zoo zwart was als een moedervlek. Bhaṭāra Guru nu sprak: „Gij zijt werkelijk zeer krachtig! Ik ben door u bezeerd.” Fluks keek hij naar het vergiftige water Kālakūṭa. Dit nu kreeg de hoedanigheid van nectar, heilzaam water. Dit werd gebruikt, om den heiligen Kamaṇḍalu er mede te vullen, ten einde al de goden te besprenkelen. Fluks sprenkelde hij den heiligen nectar over alle goden. Zij nu werden weder levend, evenzoo de vier wereldhoeders, de Widyādharma's en de Gandharwa's; alle goden betuigden hun eerbied aan Bhaṭāra Guru. Fluks sprak god Parameṣwara: „Draait weder den heiligen berg Mandara. Laat hij naar Java komen! Vooruit, kinderen!” Zoo sprak Bhaṭāra tot alle goden. Zij allen gaven hem gehoor. Alle Daitya's, Dānawa's en Rākṣasa's werden aan het werk gezet (?) ¹; alle goden keerden terug; de heilige berg Mandara werd gedraaid. Fluks kwam hij op het eiland Java, aan de Westpunt. Daar stond de heilige Mahāmeru, sierlijk en flikkerend, een steunpunt voor de goden. Daarom werd de heilige Mahāmeru de berg Kailāsa genoemd, omdat hij flikkerde ² en een steunpunt voor de goden was; het Westen van het eiland Java was laag, maar het Oosten hoog. De heilige Mahāmeru nu werd losgebroken en overgebracht naar het Oosten; zijn voet bleef achter in het Westen. Daarom was de berg, die nu Kailāsa heet, vroeger de voet van den heiligen Mahāmeru, naar men zegt. Zijn top werd overgebracht naar het Oosten. Hij werd gedraaid door alle goden gezamenlijk; toen stortte de heilige Mahāmeru incen. Het eerste (stuk) van de gevallen aarde werd de berg Katong, het tweede van de gevallen aarde werd de berg Wilis; het derde van de gevallen aarde werd de berg Kāmpud; het vierde van de gevallen aarde werd de Kawi; het vijfde van de gevallen aarde werd de berg Arjuna; het zesde van de gevallen aarde werd de berg Kumukus, een grot op zijde onderaan, ontstaan door het instorten van den heiligen Mahāmeru. Hij

Bhaṭāra Nilakaṇṭha» eene vertaling zijn van śloka 1154 b van den Sanskrittekst van het Ādiparwa, die luidt: Tada prabhṛti dewas tu Nilakaṇṭha iti ṣṛuṭiḥ. In de O. Jav. vertaling komt deze passage toevalliger wijze niet voor, maar wel in de Manik Maya (Verh. Bat. Gen. XXIV p. 11 I, 34). De verklaring, die daar van Nilakaṇṭha gegeven wordt, is onjuist, zooals Winter reeds opgemerkt heeft in Tijdschr. v. Ned. Indië, V, 1 p. 13 noot 3.

¹ Inawesa schijnt hier deze beteekenis te hebben of die van «uitgenoodigd». Elders beteekent het «bezield» (Skr. āwiṣṭa), bijv. Ādip. 129: Kāweṣa ta sira dening rākṣasa. Wirātap. a, 17 komt de vorm angāweṣa voor in de beteekenis «bezielen.»

² De verklaring van den Indischen eigennaam Kailāsa uit het O. Jav. makalah-kelah is natuurlijk ongerijmd.

helde over ¹ naar het Noorden in zijn stand en zijn top kwam in beweging ² en was gebroken. Toen nu zetten de goden den top van den heiligen Mahâmeru overeenid. „O heilige“ zeiden alle goden. Daarom heet nu de top van den heiligen Mahâmeru Pawitra, volgens het oude verhaal. Maar de Mahâmeru stond niet vast; eindelijk leunde ³ hij tegen den berg Brahmâ. Blijkbaar zou de heilige Mahâmeru gevallen zijn, als hij niet geleund had tegen den berg Brahmâ, want hij was hol aan de onderzijde. De reden, dat hij vaststond, was de berg Brahmâ. Daarop stond de heilige berg Mandara vast. Daardoor was het eiland Java vast en hield het op, zich te bewegen en te waggelen. Niṣadha beteekent „vast“, daarom nu werd de heilige Mahâmeru de berg Niṣadha genoemd.

Daarop nu beval god Parameṣwara aan alle goden, den heiligen berg Mandara te prijzen, om den inhoud van den heiligen Mahâmeru te verkrijgen. Vervolgens kregen de drie gezamenlijke goden ter belooning rijdieren: de witte stier werd het rijdier van god Īṣwara, de witte gans werd het rijdier van god Brahmâ, de vogel Garuḍa werd het rijdier van god Wiṣṇu ⁴. Nadat de drie gezamenlijke goden tot belooning rijdieren gekregen hadden, prezen alle goden gezamenlijk den heiligen Mahâmeru, den vorst der bergen. Dit is nu zoo gesteld. Er was een juweelen kruik, de heilige Kamaṇḍalu genaamd, gevuld met den heiligen nectar, het heilbrengende water, die de kern van den heiligen berg Mandara was. Deze werd geprezen door alle goden. Nadat hij geprezen was, werd de kern van den heiligen Mahâmeru genomen, nl. robijnen, karbonkels en diamanten; deze werden aangeboden aan god Parameṣwara; de heilige Kamaṇḍalu was onbekend. Fluks gingen alle goden weg, maar de heilige juweelen kruik bleef achter.

¹ Conḍong heeft deze beteekenis niet meer in het N. Jav. maar nog wel in het Mal. en Sundaneesch.

² Molah beteekent «bewoog zich, trilde», bijv. Adip. 44: Sphurat locana caṇcalaḥ, molah tanaḥ i[ng] mata nira. Āgramap. a, 23 (pag. 58 van mijn Proefschrift): Ndatan molah sira. Zie ook Udyogap. 94.

³ Saṇḍa is verwant met Sund. saṇḍa, Mal. sandar, N. Jav. senḍe. In Āgramap. 5 is het eene vertaling van Skr. wyapâçritya. Zie mijn Proefschrift p. 37 (fol. 5), p. 57 (fol. 22), p. 75 (fol. a, 41) en de aanteekening p. 160—161.

⁴ In het Adip. gl. 1189—1545, overeenkomende met fol. 38—48 (van HS. B) wordt verhaald, hoe Wiṣṇu Garuḍa tot rijdier nam wegens zijne dapperheid in den strijd tegen de goden. Prof. Kern leest hier Garuḍadwija voor Garuḍadwaja. Misschien is echter dit woord te verklaren uit Adip. 40 (HS. A): Ndak palaku kita wahanangu, lawan tulisakna ri dhwajataṇḍangkwa. Deze woorden spreekt Wiṣṇu tot Garuḍa. Zie ook mijn Proefschrift p. 6—7.

Er waren twee Rākṣasa's, Rātmaja en Rātmajî genaamd; zij vermaakten zich op den berg Mandara, zij wilden goud, robijnen, karbonkels en diamanten verkrijgen naar hunne meening, maar zij troffen geen goud, robijnen, karbonkels en diamanten aan. Zij vonden den heiligen Kamaṇḍalu en namen hem van ¹ zijne plaats, zij meenden dat hij diende om er zich mede te vermaken, niet wetende, wat het nut er van was; hij zag er werkelijk blinkend uit, daarom noemden zij den heiligen Kamaṇḍalu Sang Hyang Kṭēk Mēlēng. Fluks gingen Rātmaja en Rātmajî weg.

Wij zullen nu spreken over alle goden, hoe zij Bhaṭāra Guru hun eerbied kwamen betuigen. Bhaṭāra sprak: „Mijne kinderen, goden! Waar hebt gij de kern van den heiligen Mahāmeru gelaten, kinderen?“ Zij boden hem het goud, de robijnen, karbonkels en diamanten aan. „De juweelen kruik, de heilige Kamaṇḍalu, gevuld met den heiligen nectar, het heilbrengende water, waardoor alle goden in het leven teruggeroepen zijn, is er niet.“ ² Zoo sprak god Mahākāraṇa. Geen van de goden wist, wie den heiligen Kamaṇḍalu genomen had, en ook de ziener Nārada, Kapila, Ketu, Tumburu, Sthāpaka ³ en Wiṣwakarmṃa wisten niet, wie den heiligen Kamaṇḍalu weggekaapt had. De vier wereldhoeders: Indra, Yama, Waruṇa en Kuvera, de zienerschaar, de nimfen, Widyādhara's en Gandharwa's wisten het evenmin. Alle goden waren in verlegenheid. Ten slotte werden de Zon en de Maan ondervraagd door de goden. De Zon sprak: „Er zijn twee Rākṣasa's, Rātmaja en Rātmajî genaamd; deze hebben den heiligen Kamaṇḍalu genomen.“ Zoo spraken de Zon en de Maan. God Brahmā en Wiṣṇu nu gingen naar de plaats, waar zich Rātmaja en Rātmajî bevonden. Fluks kwamen zij bij de Rākṣasa's. Rātmaja en Rātmajî zeiden: „Het is vreemd, dat de goden hier komen. Wat is het doel van uwe komst?“ Brahmā en Wiṣṇu zeiden: „Het doel van onze ⁴ komst is te vragen, wat gij gekregen hebt uit den berg Mandara?“ De

¹ I ring en iri = ring en ri. Zie mijn Proefschrift pag. 162.

² Prof. Kern vermoedt, dat hier de woorden «ndi ta sang hyang kamaṇḍalu» of iets dergelijks weggefallen zijn. In dat geval zou men tan hana in den vorigen zin moeten vertalen door «was er niet.» Volgens mijne meening bevat echter juist de vorige zin de woorden van Ćiva tot de goden.

³ Bij dezen eigennaam teekent prof. Kern aan, dat mogelijk ook Sthapati gelezen moet worde. Het HS. heeft sapṭaka. De ziener Tumburu komt ook voor Manik Maya I, 51 (Verh. Bat. Gen. XXIV p. 100), overeenkomende met pag. 19 van Winter's vertaling (Tijdschr. v. Ned. Indië V, 1).

⁴ Pwāṅkulun beteekent «ik, wij.» Zie mijn Proefschrift pag. 198.

Rākṣasa's antwoordden: „Wij hebben geen goud, robijnen, karbonkels of diamanten gevonden. goden. Maar wij hebben Ktēk Mleng gekregen.“ De goden antwoordden: „Wat noemt gij Ktēk Mleng? Hoe ziet het er uit?“ Zij lieten de juweelen kruik zien. Daarop begeerden de goden haar. Maar de Rākṣasa's wilden haar niet geven. Zij wenschten haar te koopen voor goud en juweelen. De Rākṣasa's gaven haar niet. Ten slotte vroegen de Rākṣasa's: Waartoe dient de juweelen kruik? De goden zeiden: „Deze juweelen kruik heet de heilige Kamaṇḍalu en is gevuld met den heiligen nectar, het heilbrengende water, dat de goden heeft doen herleven.“ Fluks namen de Rākṣasa's de juweelen kruik. Daarop bewaakten ¹ zij beiden haar. Toen waren god Wiṣṇu en Brahmā beschaamd. Op verzoek van god Brahmā aan Wiṣṇu, om zich in te spannen, nam deze de gedaante van eene schoone vrouw aan. Zoo was nu zijn uiterlijk. Hij kwam op de plaats, waar Rātmaja en Rātmajî zich bevonden. Hij verzocht de juweelen kruik. Daarop sprak hij hen vleierend toe. De Rākṣasa's waren verrukt toen zij de schoone vrouw zagen. Daarop gaven zij haar de juweelen kruik, die god Wiṣṇu vasthield. Fluks liepen Brahmā en Wiṣṇu er mede weg. Rātmaja en Rātmajî vervolgden hen, maar zij konden Brahmā en Wiṣṇu niet inhalen, omdat zij uiterst snel liepen. Rātmaja en Rātmajî waren beschaamd.

Ten slotte wijs ik nog op het overeenkomstige gedeelte van den Manik Maya, I, 24—II, 27 (p. ᠒᠒—p. ᠒᠒᠒ van de Hollander's edit. in Verh. Batav. Gen. XXIV, 13). Daar dit gedeelte door Winter vertaald is in het Tijdschr. v. Ned. Indië (V, 1 p 10—25) en ook gedeeltelijk reeds vroeger door Lipjes in hetzelfde tijdschrift (III, I p. 67—68), zal ik er hier niet veel over zeggen. De eigenamen zijn hier nog meer verbasterd dan in den Tantu en een gedeelte (II, 16—21, overeenkomende met p. 23 van de vertaling) is later ingevoegd, daar hier sprake is van Allah ².

² Kēmit heeft hier blijkbaar eene ruimere beteekenis dan in het N. Jav. waar het alleen «nachtwachter» beteekent. Dit blijkt ook uit de O. Jav. vertaling van 't Mahābh. p. 14: Akmita ri sang gurupatni. Zoo ook Ādip. 46: Kārapanya tkā ring sthāna kinēmit (bewaakt). Ādip. 87: Wineh ta sirākmitanālalang. Ādip. 94: kmitēn pahayun «(mijn) wensch (is), dat het bewaard worde.» De vorm kēmitan komt voor Wirātap. a, 13. Mangēmit wordt Rām. 61 verklaard door het Bal. mangrakṣa. Vgl. ook Mak. kami.

¹ Reeds Winter heeft (in Tijdsch. v. Ned. Indië, V, 1 p. 23 noot) opgemerkt, dat deze passage geen bewijs is van een lateren oorsprong van den Manik Maya.

Gaan wij thans eens na, in welke opzichten het Ādiparwa, de Tantu en de Manik Maya overeenstemmen. Het verhaal van het vervoeren van den Mahâmeru naar Java is op zich zelf niet ontleend aan het Ādiparwa, maar het is verward met de geschiedenis van het karnen van de Melkzee, waarbij de Mandara als karnstok diende. Ook zijn de beide bergnamen Mandara en Mahâmeru in den Tantu telkens verwisseld. In den Manik Maya wordt alleen verhaald, dat de berg Jamur Dipa van Westjava naar Oostjava overgebracht wordt. In het Ādiparwa wordt de hoogte van den Mandara als elfduizend, in den Tantu als honderdduizend yojana's opgegeven. Ook is in het Ādiparwa Wiṣṇu als schildpad het fundament en Wāsuki het touw, terwijl in den Tantu Brahmâ de functie van Wiṣṇu en Wiṣṇu die van Wāsuki vervult. In den Manik Maya is Brahmâ het draagzeel, Wāyu de draagstok en Indra het touw (I, 31—32, pag. 12—13 van de vertaling). De geschiedenis, hoe de goden sterven door het vergiftige water te drinken, komt zoowel in den Tantu als in den Manik Maya voor, maar de echte naam Kālakūṭa is in den Manik Maya verbasterd tot Cala Kuṭa (I, 35, pag. 14 van de vertaling). Dat Ćiwa bij deze gelegenheid den bijnaam Nīlakanṭha kreeg is eene bijzonderheid, die de Tantu en Manik Maya rechtstreeks aan het Ādiparwa (çloka 1154 van den Skr. tekst) ontleend hebben, hoewel de O. Jav. vertaling deze passage mist. De verklaring van den Indischen eigenaam Kailāsa uit het O. Jav. makelah «flikkeren» in den Tantu is ten eenenmale ongerijmd. In den Tantu heeten de bergen, die ontstaan uit de van den Mahâmeru afgevallene aarde: Katong, Wilis, Kāmpud, Kawi, Arjuna en Kumukus; in den Manik Maya: Tēmpora, Wala Hulu, Ći Rēbah, Pragota, Kēṇḍēng, Sumbing en Sēndara ¹ (I, 42—44, pag. 15—16 van de vertaling). Daarop volgt in den Manik Maya een gevecht tusschen Ēmpu Ramadi en Wayu, dat eene herinnering schijnt te zijn aan den strijd tusschen de goden en dānawa's in het Ādiparwa. In den Tantu zijn de dānawa's vertegenwoordigd door de beide rākṣasa's Rātmaĵi en Rātmaĵa, die zich meester maken van den Kamaṇḍalu, evenals de dānawa's in het Ādiparwa. De list, waardoor Wiṣṇu in den Tantu den nectar terugneemt, is dezelfde als die in het Ādiparwa, maar vooraf wordt in den Tantu verhaald, dat de Zon en de Maan hem gewaarschuwd hadden, dat Rātmaĵa en Rātmaĵi den Kamaṇḍalu hadden. In het Ādiparwa waarschuwen de Zon en Maan Wiṣṇu, dat Rāhu van

¹ Evenzoo in de Sundan. prozabewerking, uitgegeven door Mr. G. J. Grashuis (Soendaneesch leesboek, Leiden 1874 p. 122—123).

den nectar gedronken heeft, zoodat Râtmaja en Râtmajî in den Tantu eerst de functie van Râhu, daarna die van de danâwa's in het Ādiparwa vervullen. Het verhaal van het ontstaan van de eclipsen, doordat een monster zon en maan verslindt, komt in den Manik Maya voor en is waarschijnlijk aan het Ādiparwa ontleend. Alleen heet Râhu in den Manik Maya Rēmbu Culung (II, 22, pag. 24 van de vertaling) en later Karawu (II, 26 pag. 25 vert.). Dit verhaal is daarom belangrijk, omdat het niet alleen bij de tegenwoordige Javanen, maar ook bij de Bataks ¹ en Dayaks ² bekend is. Bij de Bataks heet de booze geest, die de eclipsen veroorzaakt, akkalau = Skr. kâla Râhu, bij de Maleiers rahu, bij de Dayaks raho. Bij deze drie volken schijnt die voorstelling aan het Ādiparwa (1161—1166 van den Skr. tekst, overeenkomende met fol. a, 37 van de O. Jav. vertaling of andere Indische bronnen ontleend te zijn. Intusschen heeft prof. Wilken ³ reeds opgemerkt, dat eene dergelijke verklaring van eclipsen ook bij de Bolaëng Mongondouers en de Alfoeren van Halmahera, ja zelfs bij de volken, die de eilanden van de Zuidzee bewonen, voorkomt. In elk geval blijkt uit het bovenstaande duidelijk, welk een invloed het Mahâbhârata op de mythologische en cosmologische begrippen der Javanen uitgeoefend heeft. De invloed van het Indische epos op het Javaansche epos Bratayuda en op de Javaansche lakons is reeds vroeger aangetoond door Cohen Stuart in zijne inleiding van het Bratayuda en door prof. Kern in zijne verhandeling «eene Indische sage in Javaansch gewaad.» De Obongobongan bale si Galagala is blijkbaar aan het Jatugrhaparwa van het Ādiparwa ontleend, maar het slot is eene herinnering aan het Wirâtaparwa, zooals ik reeds in mijn Proefschrift (pag. 11) gezegd heb. De geschiedenis van den dood der Pândawa's en hunne herleving, die onmiddellijk daaraan voorfgaat (Eene Indische sage etc. p. 21—22) is ontleend aan het Āraṇeyaparwa van het Wanaparwa (ed. Calc. I, p. 823), waarop gezinspeeld wordt in Prasthânikaparwa a. 54 ⁴. Uit dit alles ziet men genoegzaam, van welk belang eene nauwkeurige lezing van het Mahâbhârata is, daar het de hoofdbron van de epische, dramatische en mythologische letterkunde der Javanen kan genoemd worden.

¹ Niemann in Tijdschr. v. Nederl. Indië, jaarg. 1870, I p. 292.

² Hupe in Tijdschr. v. Nederl. Indië, jaarg. 1846, III p. 157.

³ Animisme, pag. 254—256.

⁴ Zie mijn Proefschrift, p. 88, p. 145 en p. 215—216.

N A S C H R I F T.

Ook in het O. Jav. Râmâyana wordt op twee plaatsen gezinspeeld op het verhaal, waarover dit opstel handelt, n.l. fol. 29: Kṣîro-dasâgara nahan pinutërta ngûni, mwang Râhu yekana cinakra gulûnya denta. Dit vertaalt de Balineesche glossator door: Lawana-sâgarane punika putër i dewane sâmpun, smalih Kalarahune punika i dewa mañakra bahongane. Ook in fol. 241 dient dit verhaal tot eene zeer uitgewerkte vergelijking, die aldus begint:

Sphaṭikaprasâda kadi Mandara yâ, ikanang natar kadi tasik susu yâ, mañi mutya yekana kadi pwa wëröh, wway atomatis ya amrtanya mtu, enz. De Balineesche vertaling luidt: I caṇḍimanik sphaṭi mahirib gunung Mandara, punika natahñane mahirib susu ning pasih ¹, malih i mutehara punika ya kasenggung hang didih, ika yehñane tis punika udakañane mijil, enz.

¹ Dit is natuurlijk eene onjuiste vertaling van het O. Jav. tasik susu, waarmede de schrijver van het Râmâyana het Skr. Kṣîrasâgara of Kṣîrasamudra weergeeft.